

Репин И.В.

Академия сухопутных войск

**МЕЖДУНАРОДНОЕ ПОЛОЖЕНИЕ, СТРАТЕГИЧЕСКАЯ ОБСТАНОВКА
НА СОВЕТСКО-НЕМЕЦКОМ ФРОНТЕ И ЗАМЫСЛЫ СТОРОН
НА НАЧАЛО 1944 ГОДА****Аннотация**

Освещена ситуация на международной арене и проведен анализ некоторых аспектов стратегической обстановки на советско-германском фронте. Показаны замыслы противостоящих сторон на первую половину 1944 года и их значение для понимания дальнейших боевых действий, которые разворачивались на территории Украины.

Ключевые слова: стратегическая обстановка, фронт, операция, замысел, правобережная Украина.

Repin I.V.

Army Academy

**THE INTERNATIONAL SITUATION, THE STRATEGIC SITUATION
ON THE SOVIET-GERMAN FRONT AND PLANS PARTIES TO START 1944****Summary**

Lighted up situation in the international arena and the analysis of separate aspects of strategic situation is conducted at the radянсько-німецькому фронті. Intentions of opposing parties are shown on the first half of 1944 and their value for understanding of further battle actions that was opened out on the walks of life of Ukraine.

Keywords: strategic situation, the front, the operation plan, the right-bank Ukraine.

УДК 94:726.8.03(477.83-25)

**УКРАЇНСЬКІ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ПОХОВАННЯ
НА ЛИЧАКІВСЬКОМУ ЦВИНТАРІ У ЛЬВОВІ (1860-1939 РОКИ)****Харчук Х.Р.**

Львівський національний аграрний університет

Досліджено українські історико-культурні поховання на Личаківському цвинтарі у Львові за період 1860-1939 рр. Охарактеризовано професійну діяльність похованих осіб, зокрема виділено громадську, яка консолідувала українське суспільство Галичини у вказаний період в Австро-Угорській імперії та за міжвоєнної Польщі. Досліджувані поховання вказують на активну громадську діяльність галичан протягом вказаного періоду існування тогочасного Львова.

Ключові слова: українські історико-культурні поховання, Личаківський цвинтар, Галичина, пантеон, цвинтарне поле.

Постановка питання та її значення. За давністю поховань Личаківський цвинтар відноситься до найдавніших зі збережених некрополів світу та Європи. На це вказує дата офіційного відкриття цвинтаря – 1786 р. Для прикладу, найвідоміші збережені дотепер найдавніші заміські цвинтарі: – польські: Повонзки у Варшаві закладені 1790 р., Раковицький цвинтар у Кракові – 1803 р.; французькі кладовища: Пер-Лашез у Парижі заснований 1804 р., Пассі у Парижі – 1820 р., італійські цвинтарі: Верано у Римі – 1813 р., кладовище Святих воріт у Флоренції – 1848 р., Чімітеро у Мілані – 1866 р.; англійські – Хайгейт у Лондоні – 1839 р. – значно молодші. Дещо старшим від Личаківського є литовський цвинтар Россі у Вільнюсі, який датується 1769 р.

За час існування Личаківського цвинтаря (понад двісті років), одного з найбільших та найдавніших некрополів України та Європи, можна виділити три основні періоди, в яких панували інскрипції (вписування до цвинтарних книг) в чотирьох різних мовах, а саме: німецькою (1786–1830) [7, с. 375–376], польською і українською (1830–1939), а після 1939 р. –

російською мовами. Написи на пам'ятниках (епітафії), крім української, виконувалися латинською, грецькою, словацькою, чеською, польською, російською, угорською, голландською, румунською мовами. Посилена германізація в Галичині тривала до 1830 р. Після польського Листопадового повстання 1830-1831 рр. на новозбудованих надгробках почали робити написи польською мовою, а пізніше – й українською. Найдавніші українські історико-культурні поховання з написами українською мовою датуються 1860-ми роками.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Темою українських історико-культурних поховань Личаківського цвинтаря займалися такі сучасні дослідники, як Роман Фіголь, Андрій Квятковський, Роман Ратушний. Частково тема українських історико-культурних поховань прозвучала у працях польських дослідників початку ХХ ст. – Мечислава Орловича [11, s.195], Марії Бачинської [6, с. 14], Александра Мединського [10, с. 89]. У праці А. Квятковського та Р. Ратушного [3] досліджено лише три поля Личаківського цвинтаря (1, 2 і 3), не подано загальної характеристики українських іс-

торико-культурних поховань Личаківського цвинтаря. Праця Р. Фіголя [5] видано у формі путівника по Личаківському цвинтарю, який, присвячений в основному для виявлення українських історико-культурних поховань – від відомих знаних загалу видатних осіб до маловідомих та призабутих. Однак у всіх згаданих працях відсутня загальна характеристика та систематизація цих поховань, не достатньо охарактеризована громадська діяльність українського суспільства XIX – початку XX ст. Першу спробу подати аналіз українських історико-культурних поховань стосовно професійної діяльності померлих виконав український історик Микола Голубець в 1930-х рр.

Метою статті є дати загальну характеристику українських історико-культурних поховань періоду 1860-1939 рр. та охарактеризувати професійну та громадську діяльність похованих осіб у вказаний період.

За загальним характером українські історико-культурні поховання 1860-1939 рр. становлять важливий історико-меморіальний пласт не лише для Львова і Галичини, але й для усієї України. Цвинтар – це слід історичної пам'яті. Історична пам'ять для сучасного українського суспільства є важливим джерелом морального оновлення, духовної сили і політичної енергії. З Львовом пов'язана діяльність багатьох українських політиків, діячів культури, які внесли значний вклад у розбудову української державності у надскладний період 1860-1939 рр., коли Україна фактично не мала своєї державності, і входила до складу Австро-Угорської імперії та міжвоєнної Польщі.

Українські історико-культурні поховання, які включають осіб різних за професійним фахом та соціальним станом, відображають активну участь у громадському житті міста. Оскільки Україна тривалий час практично не мала державності (за винятком УНР і ЗУНР, які проіснували недовго), саме громадські організації були основними об'єднаннями, які консолідували українське суспільство, створювали професійні кооперативи, громадські об'єднання, товариства, тощо. Українські історико-культурні поховання досліджуваного періоду можна систематизувати за соціальними групами: духовенство, науково-інженерна інтелігенція, культурно-мистецька інтелігенція, політично-громадські діячі. Згідно систематизації українських історико-культурних поховань за професіями тут містяться тліні останки письменників, публіцистів, істориків, археологів, етнографів, юристів, архітекторів, музикантів, економістів, педагогів, краєзнавців.

За соціальним статусом тут поховані здебільшого середні верстви українського населення, менш чисельно представлені тут вищі суспільні верстви українського суспільства – українські аристократи. До відомих українських аристократів, похованих на Личакові, відноситься зокрема покійний граф Онуфрій Єронім Кунашевський з Кунашева (пом. 1855), учасник польського Листопадового повстання проти царської Росії, його мати – графиня Текля Софія з Шептицьких Кунашевська, перенесена з Городоцького цвинтаря. На початку 15-го поля біля едикули Холоневських раніше був залізний саркофаг генерала військ Наполеона графа Вінцентія Шептицького (пом. 1834), який тепер на жаль втрачений (на його місці стоять гробниці 1970-х рр.). Можна назвати ще значну кількість українців аристократичного походження, похованих на Личаківському цвинтарі, однак це тема окремої статті.

За місцем похованням можна виділити наступні групи: окремі поля, повністю призначені для українських історико-культурних поховань; локальні поховання на престижних полях; локальні поховання на менш престижних полях. Стосовно місця захоронення, то лише 3-тє поле від самого початку від 1880-х рр. було призначене для видатних українців, всі решта українські поховання 1860-1939 рр. в основному розкидані по всіх території Личаківського цвинтаря. Вони зустрічаються на престижних полях 1-му, 2-му, 4-му, 5-му, 14-му, 56-му, 71-му, 72-му, 73-му, 74-му, а також на менш престижних 19-му, 20-му, 22-му, 32-му, 52-му, 62-му, 82-му та ін. полях.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Найдавніший напис українською мовою на Личаківському цвинтарі можна прочитати на надмогильній плиті українського вченого, заступника Головної Руської Ради, співзасновника Галицько-Руської Матиці Лева Сосновського (*1781 – †1862) та його дружини Кларі Сосновської (*1797 – †1869). В цьому ж році зроблено також найдавніший запис російською мовою на могилі сеньйора галицьких істориків, одного з керівників Ставропільського інституту, члена-кореспондента Петербурзької академії наук – Дениса Зубрицького (*1777 – †16.01.1862), похованого на 22 полі [2, с. 4]. Незважаючи на москвофільські переконання, які проявлялися здебільшого у культурному, ніж у політичному відношенні, Д. Зубрицький відомий загалу як автор першої історії Галицько-Володимирської держави та досі актуальної «Хроніки міста Львова». Його надгробок у вигляді обеліску, прикрашеним родовим гербом та завершеним угорі трьохраменним хрестом, який Зубрицькому «сооружили почитатели», в 1873 р. належить до кращих пам'ятників української частини Личаківського цвинтаря [2, с. 4]. Слід зазначити, що історики, археологи та етнографи, до яких в першу чергу слід віднести Д. Зубрицького, найчисленніше представлені серед українських історико-культурних поховань 1860-1939 рр. на Личаківському цвинтарі [2, с. 4]. Могила відомого українського історика, редактора, педагога та громадсько-політичного діяча Омеляна Партицького (пом. 1895) міститься на 14-му полі. О. Партицький – редактор і засновник цілої низки галицьких видань, зокрема таких, як «Правда» (1867), «Зоря» (1880), «Скандинавщина в Давній Русі» (1887), «Старинна історія Галичини» (1894), автор першого німецько-українського словника. Відомий археолог, історик, професор Львівського університету, довголітній сеньйор Ставропільі Ізидор Шараневич (пом. 1904) спочив у родинній гробниці на 72-му полі. І. Шараневич – організатор першої археологічної виставки (1888) і першого українського музею мистецької старовини (Ставропільського), автор цілої низки ґрунтовних студій з української історії та археології. До його праць з історії України належать: «Історія Галицько-Волинської Русі від найдавніших часів до року 1453» (1863), численні розвідки про духовенство Галицької Русі, справи церкви на західноукраїнських землях XVI–XVIII ст., про унію та східний патріархат. У родинній гробниці на 5-му полі спочив відомий галицький історик, греко-католицький священник, церковний та політичний діяч Антін Петрушевич (пом. 1913). Його наукова діяльність пов'язана з дослідженням історії церкви в Галичині, а також слов'янською філологією, етнографією та вивченням археологічних пам'яток. Він є автором близько 200 друкованих праць з історії Галичини та Укра-

їнської Церкви, незавершеного і неопублікованого досі етимологічного словника «Словено-руській корнеслов». Окрім того, А. Петрушевич, як і І. Шараневич вважається піонером української археології. До когорти українських істориків досліджуваного періоду відноситься також відомий дослідник історії, археології та краєзнавства Богдан Януш (пом. 1930), який в основному друкував свої праці польською мовою. Будучи від народження українцем друкувався і в українських часописах, зокрема у журналі «Стара Україна» (1924-1925) під псевдонімом Василя Карповича. Вихованцем Б. Януша був український археолог та журналіст Володимир Гребеняк, член етнографічної комісії НТШ. Автор праць у зошитах НТШ про скитські пам'ятки в Галичині (1914) та нові археологічні знахідки (1915). В. Гребеняк загинув у 23-річному віці 7 червня 1915 р., обороняючи Галичину від московських окупантів, похований батьками на 82-му полі при алеї.

Доволі чисельно представлені на Личаківському цвинтарі юристи, громадські та політичні діячі Галичини. До найдавніших з цих поховань відноситься надгробок галицького політичного діяча Якима (Йоакима) Хоминського (пом. 1867), похованого на 20-му полі разом дружиною Софією з Сошовських Хоминською (пом. 1921). Й. Хоминський починав свою кар'єру з посади комісара у м. Тарнові (1846), пізніше, з 1848 р. працював секретарем намісництва у Львові, у 1858-1861 рр. – директором Полів у Львові, у 1861-1866 рр. став сеньйором Ставропії. До когорти видатних політичних діячів належить Юліан Лаврівський (пом. 1873), похований у родинній гробниці при головній алеї 56-го поля, руський галицький суддя, культурний та політичний діяч, народовець, член «Руського Собору» (1848 р.) і «Собору руських учених» (голова Правничої комісії), посол до Галицького сейму (з 1861) та його віцемаршалок (з 1870). Відома фраза Ю. Лаврівського про те, що поляків і українців «і смерть сама не розлучає, бо гроби маємо спільні», яку він сказав у Галицькому сеймі під час обгрунтування у 1869 р. проекту українсько-польської угоди, не втратила актуальності й тепер. Окрім професійної діяльності Ю. Лаврівський відомий також як активний громадський діяч. Він був засновником і довголітнім головою «Руської бесіди» (1861) та її театру (1864), головою товариства «Просвіта» (1870-1873), засновник народовської газети «Основа» (1870-1871). До відомих юристів досліджуваного періоду відноситься видатний громадський діяч, журналіст Антін Павецький (пом. 1889), один з засновників Головної Руської Ради, перший редактор першого українського часопису «Зоря Галицька» (1848-1850), посол до Галицького сейму (1861).

До творців української соціал-демократичної партії належить політичний та профспілковий діяч, організатор українського робітництва в Галичині, журналіст Микола Ганкевич (пом. 1931). Довший час точне місце поховання Ганкевича на Личаківському цвинтарі важко було відшукати. Лише у 2012 р. на його віднайденій могилі на 61-му полі встановлено металевий хрест. До засновників української радикальної партії (з 1899 – її голова) відноситься Михайло Павлик (пом. 1915), письменник, публіцист, дійсний член НТШ. Сеньйор українських галицьких політичних і громадських діячів, Нестор українських парламентарів, Юліан Романчук (пом. 1932), ініціатор і провідник Народної Ради (1885), співзасновник Національно-Демократичної партії (до 1907 – її голова), який

користувався загальною пошаною серед українського суспільства, мав великий вплив на розвиток політичного, громадського та культурно-освітнього життя Галичини. У 1900-1910 рр. разом з Євгеном Олесницьким та Костем Левицьким був членом фактичного політичного проводу галицьких українців. У листопаді 1918 р. у Львові склав присягу членів Державного Секретаріату ЗУНР. На 52-му полі міститься гранітний обеліск присвячений відомому громадсько-політичному діячу, адвокату, ученому-етнологу, журналісту, Володимирі Охримовичу (пом. 1931). Обіймав посаду голови Статистичної комісії НТШ, професор Українського Таємного Університету у Львові і декан правничого факультету, один з засновників Національно-демократичної партії. На 5-му полі похований Іван Кивелюк, правник, громадський діяч, голова товариства «Просвіта» (1910-1922), член Української Народної Ради.

На 3-му полі Личаківського цвинтаря знаходяться поховання видатних українців Галичини. За словами українського історика Миколи Голубця тут міститься «справжній пантеон діячів громадського, культурного та політичного життя столиці Галицької Землі» [1, с. 4]. Це місце, згідно з твердженням польського історика Мечислава Орловича, автора путівника по Львову за 1925 р. [11, с. 195], від самого початку спеціально призначалося для поховання видатних українських діячів, вчених та письменників, так само, як 1-ше поле призначалося для польських історико-культурних поховань. Одним з перших на 3-му полі був похований Маркіян Шашкевич (*1811 – †1843), український священик і поет, будитель Галицької землі, автор першої української читанки та «Русалки Дністрової», співзасновник «Руської трійці», основоположник української літератури в Галичині. 1 листопада 1893 р. тіло М. Шашкевича було перенесене з цвинтаря с. Новосілки на Личаківський цвинтар до Львова. На його гробівці встановлено пам'ятник роботи скульптора Генрика Пер'є, що представляє собою стелу з рельєфним зображенням хреста і символічний саркофаг, на якому сидить постать засмученої жінки, похиленої на урну з прахом. В цій гробниці поховані також дружина Шашкевича – Юлія з Крушинських (пом. 1896) та син Володимир (пом. 1885), український письменник, публіцист, драматург.

Поруч з Шашкевичем похований український письменник-народовець Володимир Барвінський (*1850 – †1883), засновник і перший редактор відомої галицької газети «Діло», співзасновник відомого українського товариства «Просвіта» (1868). Його могила прикрашена пам'ятником роботи скульптора Станіслава Романа Левандовського, виконаним у каменярській фірмі Юліана Марковського. Жіноча постать на пам'ятнику уособлює Україну. Правою рукою вона тримає факел – символ вічного життя і знань, лівою притискає до грудей хрест – символ віри і духовності. Біля неї на колінах стоїть хлопець, який в одній руці тримає лавровий вінок над барельєфним медальйоном В. Барвінського, а в другій – герб Галичини. На постаменті під медальйоном є напис: «Щирому труженику своєму – вдячна Русь».

За пам'ятником знаходиться сімейний гробовець Барвінських, в якому поховані брат Володимира – Олександр (пом. 1926) – відомий історик, публіцист, педагог і громадсько-політичний діяч Галичини, міністр освіти, Державний секретар ЗУНР. Тут похована також його дружина Євгенія з Любівичів (пом. 1913) – піаністка, співачка, перша

вчителька Соломії Крушельницької, і син Василь (пом. 1963) – відомий український композитор. З праворуч від гробівця Барвінських похований під обеліском Ярослав Кулачківський (пом. 1919), економіст, засновник і директор акціонерного страхового Товариства взаємних зобов'язань та банку «Дністер», співзасновника багатьох господарських установ Галичини. У глибині 3-го поля у родинному гробівці міститься поховання видатного діяча української культури, заслуженого українського лінгвіста, природознавця, педагога, фольклориста Івана Верхратського (пом. 1919).

На 1-му полі при головній алеї похований у родинній гробниці Омелян Огоновський (пом. 1894), професор Львівського університету, довголітній голова «Просвіти». Гробниця прикрашена кам'яним трьохраменним хрестом, на якому поміщене горельєфне зображення покійного. О. Огоновський – автор першої «Історії української літератури», видав «Слово о полку Ігоревім» українською мовою з коментарями (1876), хрестоматії – церковнослов'янською мовою (1871), «Кобзар» Т. Шевченка у 2 томах (1893) та унікального молитовника українською мовою, перевиданого сім разів. Окрім того, він був визначним діячем громадським діячем. Довголітній голова «Просвіти» (від 1877), член-засновник товариства НТШ у Львові. На 72-му полі під надгробком, виконаним у вигляді кам'яного хреста у майстерні Шімзерів, похований брат Омеляна Огоновського – Олександр (пом. 1891), правник, громадський діяч, професор австрійського цивільного права Львівського університету (1882), член-засновник товариства НТШ, «Просвіти», співзасновник разом з Ю. Романчуком Народної Ради у Львові і перший її голова (1885), редактор газети «Правда» (1872–1876), автор низки праць з цивільного права, зокрема «Система австрійського цивільного права» (1892).

На полі 4-му Личаківського некрополя перепохований у 1921 р. з гробниці родини Мотичинських (поле 1-А) видатний український поет, письменник, перекладач, вчений, громадсько-політичний діяч, класик української літератури Іван Франко (*1856 – †1916). Пам'ятник на його могилі, споруджений 1933 р. за проектом українського скульптора-авангардиста Сергія Литвиненка каменярьською фірмою Людвіка Тировича, символізує незламну силу Франкових Каменярів, які лупають скалу, щоб звільнити свій народ від неволі. І. Франко був одним з найпопулярніших українських націонал-демократів свого часу, а його пісня «Не пора, не пора» стала своєрідним гімном Західної України. Масштаб його творчості вважається одним з найбільшим у світі, а для дослідження його спадщини зародилася нова наука, яка називається франкознавством.

До когорти відомих письменників досліджуваного періоду відноситься греко-католицький священик, поет, філолог, етнограф та громадський діяч Іван Вагилевич (пом. 1866). Один з організаторів «Руської Трійці», брав активну участь у випуску альманаху «Русалка Дністрова», де опублікував основні свої твори. У 1848 р. приєднався до антиросійської політичної організації «Руський собор», де редагував її видання «Дневник руський». На 71-му полі у родинній гробниці похований греко-католицький священик Іван Гушалевич (пом. 1903), автор відомого гімну «Мир вам, браття». Оперету І. Гушалевича «Підгір'яни» переробив і поставив на театральній сцені М. Кривницький.

Потрібно згадати також Ксенофонт Климковича (пом. 1881), українського поета, перекладача Гомера, журналіста та видавця, редактора журналу «Мета» (1863–1865); греко-католицького священика Онуфрія Лепкого (пом. 1905), професора гімназії, етнографа, публіциста; Іларіона Грабовича (пом. 1903), поета, літературного діяча, публіциста, педагога, автора повісті «Марта Борецька» (1880).

Окрему сторінку українських поховань займають ієрархи галицького духовенства. До цих поховань у першу чергу слід віднести каплицю галицьких митрополитів на 2-му полі Личаківського цвинтаря, які первісно були поховані на Городоцькому цвинтарі, а після його ліквідації у 1880 р. урочисто сюди перенесені [2, с. 4]. Тут, у гробівці Львівської капітули поховані видатні українські греко-католицькі митрополити: Григорій Яхимович (*1792 – †1863) та Спиридон Литвиневич (*1810 – †1869). Могили їхнього попередника Митрополита Галицького та Архієпископа Львівського, єпископа Кам'янецького, предстоятеля Української Греко-Католицької церкви Антона Ангеловича (†8. 08. 1814), не зважаючи на докладні пошуки останків, не було знайдено на території Городоцького цвинтаря [4, с. 131]. Відомо лише, що єпископ помер від скарлатини, яка у XIX ст. була важкою інфекційною та невиліковною хворобою [9, с. 32]. З літературних джерел відомо, що на Городоцькому цвинтарі греко-католицькі митрополити були поховані посередині кладовища, а їх могили прикрашав необароковий пам'ятник [8, с. 152]. Похоронний кортеж перепоховання українських митрополитів на Личаківський цвинтар, на чолі якого йшли митрополит Юзеф Сембратович і єпископ Сильвестр Сембратович, вражав пишністю. За митрополитами йшли учні руської академії, вбрані у пурпурові шати, які несли металеву труну з останками митрополита Григорія Яхимовича, накриту вінками. Далі йшло сім караванів, на яких були труни з останками митрополита Спиридона Литвиневича, єпископа Івана Бохенського (пом. 1857), отців каноніків Ніцетаса Ізака (пом. 1869), Івана Лотоцького (пом. 1866), Мартина Барвінського (пом. 1865), пароха церкви Святого Юра Петра Левицького (пом. 1847). Караван Антона Ангеловича пересувався з порожньою труною, прикритою великими гірляндами і численними стрічками, на яких було написано «Отець Русі» [9, с. 33].

До відомих духовних осіб належить також український греко-католицький священик Лукаш Бобрович, активний учасник Січневого повстання 1863–1864 рр. [6, с. 15]. На 1-му полі Личаківського цвинтаря праворуч від пам'ятника Пйотра Хмельвського стояв раніше дерев'яний хрест присвячений «Уніятам замордованим Москвою» (тобто греко-католицьким священикам, які підтримували Січневе повстання і брали в ньому активну участь) [6, с. 6].

До видатних духовних осіб, які працювали значною мірою і на громадській ниві, а також займалися літературством та публіцистикою, слід згадати отців Івана Жуківського, Василя Давидяка, довголітнього парламентського діяча, перекладача німецької літератури, Теодозія Лежогубського, очільника галицького просвітницького руху, Омеляна Гузара, заслуженого педагога та доктора Івана Бартошевського, професора теології Львівського університету. З відомих священиків-теологів, які брали активну участь у громадському житті, слід згадати отця доктора, катехета народних шкіл у Львові Петра-Франца Крип'якевича*1 та отця доктора Спиридона Кархута, професора Українського

*1 У 2002 р. Петро Крип'якевич разом з дружиною Оленою Затакалик був перепохований зі спільної могили на 62-му полі до ново-збудованої на 1-му полі.

університету, Греко-католицької духовної семінарії та Богословської академії у Львові, члена Національної Ради ЗУНР.

Поважну низку захоронень Личаківського цвинтаря становлять тлінні останки українських педагогів. Микола Полянський (пом. 1904), якого І. Франко вважав прихильником рідного народу, хоч формально був москвофілом, видав цілу низку природознавчих підручників. До кращих педагогів Галичини належать автор шкільних підручників та публіцист Костянтин Лучаківський (пом. 1912); зразковий народний вчитель, редактор «Школьної Часописи» Григорій Врецьона (пом. 1901); шкільний візитатор Іван Матвіїв (пом. 1928); доктор Михайло Коцюба (пом. 1931), доктор Остап Макарушка (пом. 1931), видавець і співробітник численних педагогічних журналів. Серед видатних педагогів Галицької землі слід згадати трагічно померлого Остапа Вахнянина (пом. 1924), який організував українське шкільництво на Волині, а після розгрому Української Галицької Армії заклав основи організації «Пласту» на Прикарпатській Україні. До талановитих педагогів Галичини відноситься Михайло Галушчинський (пом. 1931), визначний громадський та військовий діяч, перший комендант Легіону Українських Січових Стрільців, директор Рогатинської гімназії, учасник Листопадового зриву (1918) багатолітній голова «Просвіти» (1923-1931).

Окрему групу педагогів становлять представники медичної освіти, її популяризатори та засновники. З заслужених українських медиків на Личаківському цвинтарі спочили – доктор Євген Озаркевич, популяризатор медичної освіти та засновник «Народної лічниці». На 73-му полі похований доктор Іван Курівець, лікар, громадський діяч, заслужений організатор Калушчини, посол до Галицького сейму, державний секретар здоров'я ЗУНР, директор «Народної лічниці», автор численних наукових та популярних медичних досліджень.

До відомих композиторів досліджуваного періоду відносяться священик, фольклорист та музикознавець Порфирій Бажанський (пом. 1920) та Анатоль Вахнянин (пом. 1908), ініціатор створення та директор Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка у Львові (тепер – Львівська консерваторія). Останній, похований на 72-му полі у родинній гробниці, брав активну участь у політичному та громадському житті Галичини. А. Вахнянин – співорганізатор та перший голова товариства «Просвіта», редактор «Правди» (1867-1870), «Письма з Просвіти» (1878-1879), співредактор

«Діла», організатор та керівник музично-хорових товариств «Торбан» (1870) і «Боян» (1891). У жовтні 1855 р. разом з Ю. Романчуком організував народовську політичну організацію «Народна Рада», яка продовжила ідеї Головної Руської Ради. Згодом став одним з ініціаторів політики «нової ери», яка сприяла унормуванню українсько-польських відносин у Галичині, у 1894-1900 рр. був депутатом Віденського парламенту.

З видатних українських архітекторів у період 1860-1939 рр. на Личаківському цвинтарі спочили Василь Нагірний та Іван Левинський. Перший з них був будівничим цілої низки галицьких церков, виконаних у псевдовізантійському стилі, який тоді жартома називали «нагірнянським». Другого справедливо називали співтворцем половини тодішнього Львова. Окрім того, Іван Левинський, професор Львівської політехніки вишколив покоління відомих українських та польських архітекторів. Саме тому на його могилі вирізьблено напис: «Різьбив душі людей силою характеру, молотом енергії та кров'ю серця». Слід зазначити також, що І. Левинський був творцем будівельного промислу у Львові, зокрема він створив власне архітектурне бюро, фірму будівельних матеріалів, фабрику кераміки. Левинський був також активним громадським діячем, він входив до декількох товариств галицьких русинів – «Просвіти», «Сільського господаря», студентського товариства «Основа», патроном освітянського робітничого товариства «Поступ», членом ради Народного музею. Депортований росіянами у 1914 р. до Києва разом з численними представниками польської інтелігенції, Левинський заснував агрономічно-технічне товариство «Праця».

Висновки. В даній статті подано загальну характеристику професійної діяльності померлих осіб, які відносяться до українських історико-культурних поховань Личаківського цвинтаря 1860-1939 рр. Основний акцент поставлено на громадську діяльність, яка консолідувала українське суспільство у вказаний період в Австро-Угорській імперії та міжвоєнній Польщі. Вивчення громадської діяльності підтверджує історичні факти, що чимало осіб досліджуваного періоду сприяло появі та утвердженню УНР та ЗУНР.

Нині основним завданням збереження та увіковічнення українських історико-культурних поховань є не лише їхнє відновлення та реставрація, але й активна пропаганда. Поява нових наукових досліджень пов'язаних з цією тематикою дозволить відновити історичну пам'ять, зацікавити громадян України своєю історією, проблемою патріотичного виховання молоді.

Список літератури:

1. Голубець М. Пантеон Галицької Землі (Українські могили на Личаківській цвинтарі.) / Микола Голубець // Діло. – Львів, 22 жовтня 1932. – № 235.
2. Голубець М. Пантеон Галицької Землі (Українські могили на Личаківській цвинтарі.) / Микола Голубець // Діло. – Львів, 23 жовтня 1932. – № 236.
3. Квятковський А., Р. Ратушний. Цвинтар на Личакові. – Львів: літературна агенція «Піраміда», 2001. – 198 с. : іл.
4. Крип'якевич І. Історичні проходи по Львові / Іван Крип'якевич. – Львів: Каменяр, 1991. – 167 с. : іл.
5. Криса Л., Фіголь Р. Личаківський некрополь. Путівник /Любомир Криса, Роман Фіголь. – Львів, 2006. – 480 с. : іл.
6. Baczyńska M. Przewodnik po cmentarzach lwowskich Łyczakowskim i Janowskim / Maria Baczyńska. – Lwów: nakładem Polskiego Towarzystwa Opieki nad Grobami Bohaterów. – 1937.
7. Dziennik literacki. – Lwów, 1863. – № 47. – S. 375-376.
8. Pustrowany przewodnik po Lwowie i powszechnej wystawie krajowej. – Towarzystwo dla rozwoju i upiększenia miasta. – Z drukarni W. Łozińskiego. (Zarządca W. J. Weber). – Lwów, 1894.
9. Jaworski F. Cmentarz Grydecki we Lwowie. Z 11 rycinami w tekście./Franciszek Jaworski. – Lwów : Nakł. T-wa miłośników przeszłości Lwowa, 1908. – 49 s. : il.
10. Medyński A. Przewodnik po cmentarzu Łyczakowskim / Aleksander Medyński. – Lwów, 1937. – 119 s. : il.
11. Orłowicz M. Pustrowany przewodnik po Lwowie ze 102 ilustracjami i planem miasta./Mieczysław Orłowicz. – Lwów-Warszawa, 1925. – 275 s. : il.

Харчук Х.Р.

Львовский национальный аграрный университет

УКРАИНСКИЕ ИСТОРИКО-КУЛЬТУРНЫЕ ЗАХОРОНЕНИЯ НА ЛЫЧАКОВСКОМ КЛАДБИЩЕ ВО ЛЬВОВЕ (1860-1939 ГОДА)

Аннотация

Исследовано украинские историко-культурные захоронения на Лычаковском кладбище во Львове за период 1860-1939 гг. Охарактеризовано профессиональную деятельность похороненных лиц, в частности выделено общественную, которая консолидировала украинское общество Галиции в указанный период в Австро-Венгерской империи и в межвоенной Польши. Исследуемые захоронения указывают на активную общественную деятельность галичан в течение указанного периода существования тогдашнего Львова.

Ключевые слова: украинские историко-культурные захоронения, Лычаковское кладбище, Галичина, пантеон, кладбищенское поле.

Kharczuk K.R.

Lviv National Agrarian University

UKRAINIAN HISTORICAL AND CULTURAL BURIAL IN LYCZAKIV CEMETERY IN LVIV (1860-1939)

Summary

Studied Ukrainian historical and cultural burial at the Lyczakiv cemetery in Lviv during the 1860-1939. Characterizes the professional activities of buried persons, including public marked, which consolidated the Ukrainian Galician society in the period of Austro-Hungarian Empire and in the inter-war Poland. Investigated burial indicate an active social activities Galicia within the said period of existence of contemporary city.

Keywords: Ukrainian historical and cultural burials, Lyczakiv cemetery, Galicia, pantheon, cemetery field.